

NƏSİMİ DÜNYASI RƏNGLƏRİN İŞİĞİNDƏ

Togrul Sadıqzadə. Nəsimi Hələbdə

Öncə deyək ki, milli məkanda zamanında portreti çəkilməyən şair və tarixi şəxsiyyətlərin obrazının yaradılması məqsədi ilə əvvəllər də oxşar müsabiqələr keçirilib. Belə ki, 1940-cı ildə baş tutan müsabiqədə Nizami Gəncəvinin (rəssam Qəzənfər Xəlqov), 1958-ci ildə təşkil olunan müsabiqədə isə Məhəmməd Füzulinin (rəssam Sadiq Şərifzadə) obrazı yaradılmışdı. Bütün bunlara baxmaraq, Nəsimi ilə bağlı müsabiqə keçirilməməliydi. Belə ki, artıq Böyük Vətən Müharibəsi illərində – yeni yaradılan Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin sifarişli ilə rəssam Sadiq Şərifzadə şairin hamını razı salan bir neçə portretini işləmişdi. Lakin portretin yaradılması üçün 1969-cu ildə yeni bir müsabiqənin keçirilməsi qərara alındı...

Tədqiqatlar göstərir ki, 1973-cü ildə (şairin 600 illik yubileyi ərəfəsində) yekunlaşan müsabiqəyə kifayət qədər ciddi hazırlaşan firca ustaları arasında məhz Sadiq Şərifzadə xüsusilə seçilib. Rəssamın vəfatından sonra emalatxanasında qalan bədi irsinin siyahısında bir-birindən fərqli altı-yeddi Nəsimi ünvanlı portretin ol-

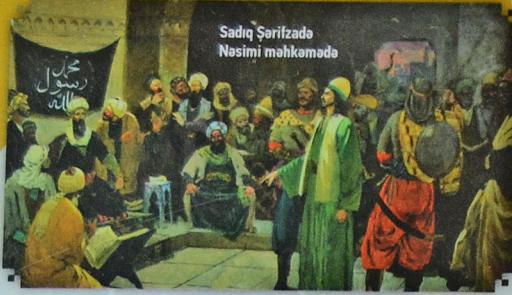
ması da dediklərimizi təsdiqləyir. Onların bir qismi qırxıncı illərdə, bir qismi müsabiqə keçirilən dövrdə, bəziləri isə müsabiqədən sonra işlənmişdir. Bu da ilk növbədə müəllifin Nəsimi obrazına sonsuz sevgisini təsdiqləyir. Onun müsabiqəyə təqdim etdiyi portret sonralar müxtəlif səbəblərdən təbliğ olunmadığından, demək olar ki, geniş ictimaiyyətə tanış deyil...

Azərbaycan təsviri sənətində bir çox tarixi şəxsiyyətlərin (Babək və Məhəmməd Füzuli) obrazlarının yaradıcısı kimi tanınan Sadiq Şərifzadənin haqqında söz açdığımız portretində Nəsimi gecə mənzərəsi fonunda – hürufi geyimində təsvirlənmişdir. Gözləri naməlum istiqamətə tuşlanan dahi söz xiridarının düşüncəli – cəlbedici portreti və dizinin üstündəki "Ənalhəq" kəlamli alyazması onun həyatda mövqeyini və əqidə bütövlüyünü təsirli şəkildə əyanlaşdırir. Obrazı səciyyəvləndirən hürufi geyimi və digər ayrıntılar da inandırıcılığı ilə yadda qalır. Bu portretin cəlbedici və nüfuzedici ədəbi-bədii tutumunun təmsalında tamaşaçı onun sonralar poeziya üfüqlərində parlayacaq Məhəmməd Füzuli kimi dahinin doğuluşuna zəmin ola biləcək dəyərlərin mövcudluğuna inanır.

“ Bu obraz həm də mövhumatçı dindarlarla mübarizədə əqidə və əzmkarlıq nümayiş etdirən və 48 yaşında dünyaya “Əlvida” deməyə iradəsi çatan hürufi şairin, “ağlar-gülər”liyi ilə millətinin dərdlərinə malham axtarmaqdan usanmayan və 49 yaşında əbədiyyətə qovuşan Mirzə Ələkbər Sabirə də nümunə olduğuna əminlik yaradır...

Mikayıl Abdullayevin portretində (1972) isə Şamaxının fonunda görüntüyə gətirilmiş şair bir qədər rəsmi və patetik görkəmdə təsvir edilmişdir. Odur ki bu əsərin mənəvi-psixoloji tutumu bir qədər fərqlidir. Portretdə ruhu hürufiliyə bağlı şairin zamanında ətrafında meydan oxuyan kimi qəbul olunan həmin mənəvi-psixoloji yükün daşıyıcısı əvazinə, ümumiləşdirilmiş şərqli şair tutumunda təqdimatı nə qədər normal görünsə də, “Ənalhəq” deyən varlığı özündə yaşatmaqdan bir qədər uzaqdır...

Qeyd edək ki, rəssamlarımız arasında həmişə intellektuallığı ilə seçilən Mikayıl Abdullayev bəzi əsərlərində şairin daha maraqlı obrazını yaratmağa yaxın olub. Belə ki, onun “Nəsimi mühakimə ərəfəsində” (1968) və “Nəsimi edam ərəfəsində” (1971) əsərlərində gördüyümüz şairin obrazı müsabiqədə qalib elan olunmuş “İmadəddin Nəsimi” (1972) portretindən daha mübariz ruhlu və təsirlidir, desək, yanlışdır. Belə ki, əgər sonuncu əsərdə üsyankar şair üçün bir

təsiri qəbul olunur...

Bir çox rəssamların yaradıcılığında Nəsimi obrazı ilə yanaşı, hürufilik fəlsəfəsi "Cavidannamə"dən ilham alanların da obrazları və mühiti bədiiləşdirilib. Özü də tapındıqları əqidəyə sadiqlikləri ilə qürur hissi keçirən bu insanların bədii tutum almış görüntülərində mənəvi-psixoloji yaşantının ifadəsi kifayət qədər cəlbedici və unudulmayıdır. Naməlum rəssam tərəfindən çəkilmiş çoxfıxırlu "Əqidə qardaşları" tablosunda qəbərçü göstərilmiş yaşantıda vurğuladığımız bədii-psixoloji məziyyətlər kifayət qədər təsirlidir...

Tanınmış fırça ustası Asəf Cəfərovun "Nəsimi Bakıda hürufilər məclisində" (1973) tablosu bizi xəyalən orta əsrlərə qaytarır. Əsər sadə kompozisiyaya malikdir: yastı evlərin fonunda başında qəhvəyi rəngli çalma, əyində ağ arxalığı olan Nəsimi dizi üstə ortada əyləşmiş, ətrafında hürufilər bardaş qurub oturmuşlar. Yaşananları məclis iştirakçılarının pozalarında və üz cizgilərində ifadə etməyə qərar vermiş rəssamın bütünlükdə, bədii-psixoloji aura vasitəsilə məqsədinə çatdığını görmək mümkündür. Heç şübhəsiz, bunun əldə olunmasının əsərin ovqatıyaradıcı koloritindən keçdiyi birmənalıdır...

Sənətsevərlərin daha çox pedaqoq kimi tanıdıqları Bağır Maratlının ərsəyə gətirdiyi "İmadəddin Nəsimi" (1970) portretində də həyatı təzadlarla dolu şairin şəxsiyyətinə özünəməxsus bədii münasibət mövcuddur. Əsərlərinin bədii həllində daha çox primitiv sənət prinsiplərinə tapınan rəssamın bir portretində də vurğuladığımız estetikənin işartıları duyulmaqdadır...

Gerçəkliyə özünəməxsus bədii münasibət sərgiləməsi ilə daima fərqlənən İntiqam Ağayevın "Hürufi şair" (2019) tablosunda əqidəsini dünyaya yaymağa hazırlaşan gənc Nəsimini görüntüyə gətirən müəllif kətanı "qaynar qazana" çevirən rənglər və ekspressiv plastika ilə dahi söz xiridarını gözləyənlərin gərgin mübarizələrdən keçəcəyinə işarə etmişdir. Şairin məkan üzərində heykəl kimi ucalan fiqurunda əqidəsi uğrunda keçəcəyi mübarizəyə qəti inamı duyulmaqdadır...

Rəhim Həşimovun çəkdiyi "Nəsiminin ilham pərisi" (2000-ci illər) tablosunun məna-məzmun tutumu, demək olar ki, şairə ünvanlı bütünlü əsərlərdən fərqlənir. Belə ki, burada rəssam təxəyyüülü bizi hürufi şairi ilhamlandırma biləcək varlıqla qarşılaşdırıb. Onun bəyaz, məkanın isə işıqlı rəng çalarlarının qovşağından yaranmış ümumi "bədii nur"da Nəsimi əqidəsinə və ruhuna yaxın mənəvi-psixoloji məqamlar qəbərçüdür...

Sadıq Şərifzadə və Salam Salamzadənin birgə çəkdiyi "Zirvələrimiz" (1950-ci illər) adlı çoxfıxırlu tabloda müəlliflər iyirmi səkkiz məşhur azərbaycanlı söz xiridarını bir araya gətirməklə poeziya məkanında parlayan məşhurlarımıza bədii tutum vermiş, zamanın axarında

abədiyyət qazanmış sənətkarların qürur qaynağına çevrilmələrini şərtləndirmişlər...

İlqar Əkbərovun yaratdığı Nəsimi obrazı (2019) şairin bu vaxta qədər ərsəyə gətirilmiş portretlərindən fərqlənir. Bunu şərtləndirən başlıca səbəb onun "qurama" texnikasında yaradılması və portretin ekspressiv tutum almasıdır. Portretin işıqlı koloriti də şair varlığını xas mənəvi nuru göstərmək məqsədi daşıyır...

Müstəqillik dövründə də rəngkarlıq sahəsində Nəsimi ünvanlı əsərlər yaradılmışdır. Bu mənada Vaqif Ucatay, Tofiq Əhmədov, Xaqan Bayramov və b. ərsəyə gətirdikləri müxtəlif tutumlu tabloların adını çəkmək olar...

Tərlan Eyvazovun ərsəyə gətirdiyi iki portret-kompozisiyanın onun bənəzi olmayan söz xiridarının həyat və yaradıcılığına dərin bələdçiliyinin nəticəsi saymaq olar. "Məndə siğar iki cahan..." və "Hürufi şair" (hər ikisi 2019) əsərlərində real və şərti bədii vasitələrdən uğurla istifadə edən rəssam, şairin malik olduğu əqidəni və daşdığı mənəvi-psixoloji yükü təsirli tutumda əyaniləşdirə bilmişdir. Sol əlinin iki barmağını yuxarı qaldıran şairi kifayət qədər bir-birindən fərqli və oynaq tutumlu fon-yerlik qarşısında görüntüyə gətirən və bu plastika ekspressiyasını şairin obrazı ilə vəhdətdə təqdim edən müəllif bütünlükdə onun mənəvi enerji dolu varlığının cəlbedici görünməsinə şərtləndirib...

Gənc rəssam İnarə Əliyevanın "Şair yaşantıları" (2019) lövhəsində isə hürufi şair duyğularına bələnmiş bədii tutumda təqdim olunur. Obrazın cəlbediciliyinə nail olmaq üçün müəllif bənərsiz söz xiridarını ətraf mühitdən təcrid vəziyyətdə görüntüyə gətirməklə, onu daha çox tapındığı və yaradıcılığının "tanınma nişanı"na çevrilən "Məndə siğar iki cahan..." beyti ilə baş-başa qoymaqla obrazın canlı yaşantılarına düşündürücü görkəm verib. ✦

Ziyadxan Əliyev,
Əməkdar incəsənət xadimi, professor